

В.Г. КОРОЛЕНКО ПРО ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ В ХРИСТИЯНСТВІ

Блоха Я.Є., канд. філос.н., асистент кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

У статті обґрунтовано, що В.Г. Короленко, полемізуючи з К. Марксом та його російськими послідовниками – В. Леніним, П. Струве, М. Туган-Барановським, визнавав релігію однією з основних суспільних ціннісних орієнтацій, оскільки вважав, що справжня релігія є головним консолідуючим фактором у суспільстві, зауважуючи, що розпалювання національної і релігійної ворожнечі, настільки супротивної духу справжнього християнства, придушуючи почуття справедливості та людяності, в корені розбещує суспільство й може привести його до морального здичавіння, особливо при занепаді гуманних почуттів і слабкості юридичного начала в українському суспільстві кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Ключові слова: релігія, віра, цінність, ціннісна орієнтація.

Актуальність теми дослідження. Кардинальні реформи і перетворення, що здійснюються в Україні в умовах державної незалежності та демократичного шляху розвитку, супроводжуються активним процесом гуманізації та духовно-моральним оздоровленням суспільства. З урахуванням останнього історико-філософська наука набуває особливо великого значення, оскільки основне її завдання полягає у вивченні філософської культури минулого, насиченої високими моральними, гуманістичними і загальнолюдськими цінностями. Причому це вивчення має вестися з сучасних об'єктивних позицій, не обмежених різними ідеологічними установками.

У цьому аспекті дослідження багатой творчої спадщини одного з найбільш відомих мислителів, громадських діячів та правозахисників кінця ХІХ – початку ХХ століття Володимира Галактіоновича Короленка, більшість ідей якого відрізняються гостротою, актуальністю й співзвучністю сучасності, допоможе набагато глибше зрозуміти духовно-моральні проблеми сучасного українського соціуму.

Аналіз останніх джерел і публікацій Серед останніх досліджень, присвячених характеристиці релігійних аспектів творчості В. Короленка, виокремимо статтю д. філос. н. П. Ямчука «Щоденник» Володимира Короленка й універсальна гуманітарна проблема осмислення філософсько-буттєвих реалій доби радикального постпросвітництва» [5], в якій автор досліджує провідні

концепти філософсько-рецептивного сприйняття багатоаспектної проблеми буття людини в епоху радикального постпросвітництва провідним російським гуманістом того часу – українцем з ментального осмислення реальності – В. Короленком та його філософські принципи діяльності. На думку дослідника, «Щоденник» В. Короленка періоду з 1917 по 1921 роки як світоглядний чинник засвідчує філософське місцезнаходження автора як, до певної міри, українського трансцендентного барокового від основи християнина, що самою атмосферою постпросвітництва ХІХ століття був позбавлений наріжного принципу ототожнення моралі із сакральною традицією українського християнства в смисловому просторі радикалізованих і втілених у буття українського народу ідей, генетично споріднених не з питомо українським християнсько-консервативним дискурсом, а з добою французького Просвітництва ХVІІІ та німецького соціального вчення ХІХ століття.

Найбільш повно свої погляди на духовно-моральні проблеми сучасного йому суспільства В. Короленко виклав у своїх публіцистичних творах: листах, щоденниках та нотатках, зокрема в роботах «Щоденник. Листи. 1917-1921» [3], «Зібрання творів : в 10-и т. : Т.10 : Листи. 1879–1921» [4]. Як стверджує В. Лосєв, В. Короленко вів щоденники майже все своє активне соціальне і творче життя, тому саме їх можна вважати віддзеркаленням його політичних, філософських і релігійних поглядів. Підтвердженням цьому є його власні слова, адресовані російському педагогу, розробнику засад вільного виховання, засновнику «космічної педагогіки», автору однієї з перших у світі «Декларації прав дитини» (1917) К. Вентцелю «я б викреслив усе це, якби писав для друку» [4].

Метою даної статті є аналіз поглядів одного з найбільш відомих мислителів, громадських діячів та правозахисників кінця ХІХ – початку ХХ століття В.Г. Короленка на ціннісні орієнтації в християнстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. В. Короленко, на відміну від російських марксистів, вважав релігію однією з найбільш важливих суспільних ціннісних орієнтацій сучасного йому суспільства. А у зв'язку з тим, що

мислителя, як і багатьох інших видатних діячів ХІХ-ХХ століть, не можна назвати релігійною людиною, його спостереження над народним опором насильницькій атеїзації та обґрунтування важливості духовно-релігійних ціннісних орієнтацій є об'єктивними, ніби відстороненими, але водночас – зацікавленими, щирими.

5 грудня 1917 року в своєму «Щоденнику» мислитель характеризує релігію як один з головних консолідуючих факторів суспільства, той скелет, який зможе стати стрижнем, що об'єднає його в єдино цілісний організм: «Наша психологія – психологія всіх російських людей – це організм без кістяка, м'якотілий і нестійкий. Російський народ нібито релігійний. Але тепер релігії ніде не відчувається. Ніщо не гріх. Це в народі. Те ж і в інтелігенції. Успіх – все. У сторону успіху ми сахаємося, як стадо. Це і є страшне: у нас немає віри, стійкої, міцної, святішої над тимчасовими невдачами та успіхами. Для нас «немає гріха» в участі в будь-якій неправді, яка процвітає в даний час. І тому наша інтелігенція, замість того, щоб мужньо й до кінця сказати правду «владиці народу», коли він явно помиляється і дає себе завести на шлях брехні й безчестя, – прикриває відступ порівняннями та софізмами і змінює істини» [3, с.48].

Згідно з переконаннями В. Короленка, в тогочасному суспільстві була значна кількість глибоко непереконаних людей, які практично примикали до більшовизму в лавах тієї революційної інтелігенції, що в масі сприяла загибелі Росії, без глибокої віри та захоплення, а тільки з малодушності і без захоплення. Найтиповішою в цьому сенсі є «модерністська» фігура А. Луначарського. Він сам закричав від жаху після московського більшовицького погромного подвигу... Він навіть вийшов зі складу уряду. Але це теж було безскелетно, адже після повернення до складу уряду А. Луначарський «потискує руку перебіжчика Ясинського і ... вкушає з ним «ідоложертовне м'ясо» не озираючись у бік совісті, що на мить прокинулася...

Російська душа – переконує мислитель, – якась безскелетна. У душі повинен бути свій скелет, який не дає їй гнутися при будь-якому тискові, що

додає їй стійкості й сили в дії і протидії. Цим скелетом душі має бути віра. Або релігійна у прямому сенсі, або «переконана», але така, за яку стоять «навіть до смерті», яка не піддається софізмам найближчих практичних міркувань, що говорить людині своє «non possumus» – «не можу». І не тому не можу, що те чи інше корисне або шкідливе практично, з точки зору найближчій користі, а тому, що є в нас дещо, що не гнеться в цей бік ... Щось вище і сильніше за ці найближчі міркування» [3, с.49].

Цінності віри були важливими для В. Короленка перш за все тому, що релігійна віра, яка сприймається переважно як етична цінність, що утримує від поганих вчинків, забезпечує душевний спокій, надає силу і надію, породжує почуття милосердя, співчуття та добра. Як доречно зауважує А. Колодний, «у народній свідомості віра в Бога була не вірою рабства (це надто однобічна її характеристика), а вірою в найвищу цінність і святість Добра. Вона справді була здатна стимулювати добру поведінку і ставити психологічну перешкоду перед злими вчинками. Власне, найвища вимога Бога до людей: «Поспішайте робити добро!» [1, с.644].

На думку П. Ямчука, мораль атеїзованого постпросвітництва для В. Короленка, як сина ХХ століття, повинна була б замінити християнську духовність, але завдяки трансценденції української християнсько-консервативної ідеї, наявній у його ментальності, вона трансформувалась в інше. А саме – в синтез позірної постпросвітницької ідейності, зрозумілої всім сучасникам, зі справжнім іманентним розумінням принципів поведіння себе в суспільстві незалежно від тих обставин, які диктуються часом.

Християнський консерватизм давав відповідь на питання погоджувати чи не погоджувати свої моральні принципи згідно з тими обставинами, які ототожнюються з суспільною мораллю сьогодення. Саме тому В. Короленко не відрізняв своєї літературно-декларованої діяльності від діяльності громадської, вважаючи їх тотожними. Особливо, коли йшлося про порятунок загублених душ, і, що стало важливим у ХХ столітті, людських життів, яким загрожувала пряма небезпека. Продовжуючи в ХХ столітті традицію Петра Могили,

«Діаріуш» якого був спрямований на порятунок душі від спокус і зваб цього світу, В. Короленко не відрізняв порятунок душ від порятунку життя, якому загрожували безосудні розправи та терор [5, с. 26-27].

«Щоденник» В. Короленка періоду з 1917 по 1921 роки як світоглядний чинник засвідчує філософське місцезнаходження мислителя як, до певної міри, українського трансцендентного барокового від основи християнина, що самою атмосферою постпросвітництва XIX століття був позбавлений наріжного принципу ототожнення моралі із сакральною традицією українського християнства в смисловому просторі радикалізованих і втілених у буття українського народу ідей, генетично споріднених не з українським християнсько-консервативним дискурсом, а з добою французького Просвітництва XVIII та німецького соціального вчення XIX століття. Ця ситуація взаємоперетину природних і неприродних, але засвоєних певною частиною української громади ідей, які породжували відповідну буттєву реальність, створювала складну для адекватного трактування мислителем атмосферу багатоетапних підмін понять [5, с. 27].

Як філософ, у духовній біографії якого поєднались українське християнське начало і досвід XIX століття, В. Короленко займав особливу позицію стосовно віри в Бога, яка узгоджувалась з духом постпросвітництва набагато менше, ніж з українською християнською консервативною традицією. Аналізуючи статтю «Комунізм і релігійні обряди», опубліковану 15 травня 1921 року в № 104 газети «Правда», В. Короленко у своєму записі від 27 травня 1921 року зазначає, що будь-якому суспільству необхідна релігія і занотовує: «...оголошення рішучої війни релігії з боку комунізму, це велика помилка. Поверхневий матеріалізм (а з таким тільки матеріалізмом ми маємо тепер справу) вже тепер виявляє всю свою поверховість. Світ, як складений з атомів-цеглинок, які своїми фізичними властивостями визначають світобудову, вже тепер, коли самий атом прямує до нескінченності, – відкриває в свою чергу таку ж нескінченність для допитливого людського розуму, і весь світ знову перетворюється на таємницю. Це, звичайно, далеко не

та містична релігія, що допускає чудеса та ворожбу, але все-таки це знову ... нескінченність» [3, с.389-390].

6 листопада 1889 року в листі до Олександра Малікова (*член гуртка «ішутинців», засновник теорії «боголюдства» – Я.Б.*) В. Короленко зазначає про необхідність справжньої віри й релігії як таких, що зможуть позбавити суспільство будь-яких сумнівів і згуртувати його, адже «у релігійної думки, як і у всякої іншої, є постійне вдосконалення і для свого відродження віра вимагає сумніву, дослідження й засвоєння нового матеріалу, що подається думкою, пізнанням» [4].

Мислитель стверджує, що є часи, коли істинне, божественне полум'я переноситься з храмів і вівтарів до інших місць, коли нещадний скептицизм є першою сходинкою до храму нового невідомого бога. В перехідні для суспільства періоди ситуація зовсім інша. В. Короленко пояснював призначення наступним чином: «Людина невпинно шукає тепла і світла життя, вищого світу. На бездоріжжі вона зустрічає храм. Входить. Їй тепло і світло, вона молиться й довірливо схиляється перед вищою силою. Але ось у неї народжується сумнів. Чи це той бог, чи вірно його розуміють у цьому храмі, можливо, це тільки спотворення того божественного образу, який вона неясно носить у душі. ...Як розуміти цей сумнів? Спокуса диявола чи це божественне начало, світло свідомості, вкладеної в душу людини істинним, хоча й невідомим богом? І ось розум (і почуття теж) говорять людині, що ідея, яка панує в цьому храмі, зрозумілий і певний образ цього божества, – у деяких рисах не збігається з тим незрозумілим, але високим уявленням, яке з'являється в її душі окремими рисами; ці риси: істина, благо, справедливість... Але бог цього храму – не благий, не справедливий, він не правдивий (так їй здається, і так вона усвідомлює з мукою в душі)» [4]. Спостерігаючи за реаліями сучасного йому суспільства, В. Короленко розвиває свою думку: «У той же час людина віддає перевагу окремим рисам, вічним началам божества – певному образу, говорить цьому образу: тебе немає! – і йде знову в темряву та холод, і йде одна, безпорадна – крізь цю темряву і холод за новим світлом» [4].

Подібні тенденції були характерні для російського суспільства початку ХХ століття, коли масово почали порожніти храми, в яких людство, звичайно, розміщувало частину свого пізнання, частину своєї віри, живої, істинної. Але божественне начало світилося в умах та душах людей, форма почала меркнути й темніти, і людина, що істинно служила божеству, якому вона в цьому житті так і не зуміла знайти підходящої форми – залишає храм, забирає з нього більш визначені й досконалі начала в темряву і холод нових сумнівів та пошуків. І ось, коли в дорозі її охоплює цей холод, – вона іноді озирається назад і часом готова знову визнати ідола, адже вона слабка і їй хочеться на що-небудь опертися. І багато хто йде назад; для цього доводиться погасити той вогонь сумніву й пізнання, який горів раніше. Це означало відречення від істинного бога, якого люди не знали, але який для них більше жив у істині, в пізнанні, в совісті, в правді, ніж у кадильному диму та іконах.

У листі, написаному Сергію та Олександрю Малишевим (*російські революційні та, згодом, радянські державні діячі, журналісти та письменники – Я.Б.*) у 1887 році, В. Короленко ще раз наголошує на необхідності істинної релігії, а не її інтерпретацій, які, власне, й витісняють релігію, полемізуючи при цьому з Л. Толстим: «...Л. Толстой своєму вченню намагається надати вигляду й форми вчення релігійного. Я говорю – «намагається» тому, що по суті, на мою думку, воно зовсім не релігійне, хоча багато хто з недалекоглядних людей, які не звикли до аналізу та критики, вважають його саме релігією. Я знаю випадок, коли богобоязлива старенька прийшла до одного пана, бажаючи придбати «євангеліє». На обкладинці вона побачила напис: «Євангеліє Льва Толстого». Старенька дуже засмутилася і образилася. «Я знаю чотирьох євангелістів і ніколи не чула про євангеліста Толстого» [4].

Мислитель стверджує, що це, звичайно, справедливо, але коли б вона натрапила на інший список, з іншим заголовком, то вона прочитала б усе з великим задоволенням та сердечним розчуленням і залишилася б абсолютно

задоволеною. Мова всюди йде про віру, сенс життя, вічне життя, про Христа, про безсмертя тощо.

За цими словами старенька напевно б не помітила, що вона має справу за своєю суттю з абсолютно особливою умовною термінологією. Віра в Толстого – не та наївна віра («впевненість у невидимому, ніби у видимому»), з якою ми знайомі, і яка справді зворушує й нерідко допомагає дивитися на життєву рутину зрозумілим і спокійним поглядом: «Усе це – мовляв – тут. А там – все буде приведено до порядку і щасливого стану». Тут – це на землі. Там – це небо, з обличчям бога, з ангелами тощо. Віра Толстого – набагато розумніша. Це – «сенс, який надається життю» [4].

Визначення – зазначає В. Короленко – дуже гарне, і з ним можна було б погодитися. Хто встиг охопити розумовим поглядом усі життєві суперечності, примирити їх, звести до відомої перспективи, – той має віру. Усе питання в тому – де ця точка зору, все що об'єднує. Людина, яка думає подібно до французького філософа О. Конта, що світом керують закони розуму, суворого наукового мислення, – теж має віру. Людина, «переконана», що все в світі схиляється до торжества принципів «рівності людей», рівності перед лицем закону і майна, – у цьому переконанні вона теж володіє вірою. Але ми знаємо, що ці та безліч інших мислителів, які осмислили для себе і для своїх послідовників складний калейдоскоп життєвої боротьби – не мали нічого спільного з «релігією». Прагнучи до «сенсу життя – вони відверто зверталися до розуму і серця в ім'я істини, діяли логікою, переконанням, залишаючи осторонь релігію (виключення були, але мова не про них)» [4].

У листі до С. та О. Малишевих В. Короленко намагається виокремити істинне поняття віри і наголошує на важливості саме її, справжньої віри, для консолідації суспільства. Л. Толстой, зазначає мислитель, вживаючи слово віра в сенсі переконання, маскує цей сенс (ненавмисно) і намагається показати, що у нього – віра релігійна, з богом і дияволом, з вічним життям. Але усе це сухі умовності, логічні формули, що приховуються за релігійною риторикою. «Якби я був щиро віруючим в ортодоксальному сенсі, – я з повним правом бачив би в

Толстому антихриста, так ретельно він приховує атеїстичні думки у релігійній овечій шкірі!» – зауважував В. Короленко [4].

Що таке бог, бог, який, на думку всіх релігій, – стоїть над світом, обіймає все собою, все створив, все усвідомлює, всім керує, все направляє – запитує В. Короленко? Це є (за Толстим) – «розуміння життя». Коли Іван Ілліч (*герой повісті Л. Толстого «Смерть Івана Ілліча» (1881-1882, 1884-1886) – Я.Б.*) перед смертю усвідомив, що дружина у нього погана, що діти погані, що життя його пройшло без сенсу, що все його життя взагалі – суцільна нісенітниця, – значить, що в його душу зійшов бог (розуміння). А потім що? Іван Ілліч помер, свідомість теж померла, – і куди подівся толстовський бог – невідомо. Знаєте, що значить вічне життя, безсмертя душі? На думку релігійної людини – це є невмируще я, це свідомість самого себе, яке не втратиться після смерті. Тіло згниє, а я буду себе почуватися без тіла ще краще. Тілу було холодно, – мені холодно не буде; тіло голодувало, – я голодувати не буду. Потреби тіла гнітили душу, від цього на землі я сумував і страждав, – там, за труною – я вільний і великий, тому що інертна матерія не має влади над моєю безсмертною душею. І я стою вище за світ, вище за все, що мене приковувало до землі, що закривало очі душі. Тепер я все бачу, все розумію. Ось це – безсмертя, ось це надія! Через цю надію можна загнати розум, аналіз, критичну думку в найдальші закутки душі і сказати їм: «Мовчіть, не хочу нічого знати, щоб не позбутися своєї прекрасної надії!..» [4].

А у графа Толстого – розвиває свою думку В. Короленко – все набагато розумніше: безсмертя – лише у справах. Якщо ви попрацювали для блага людей, то значить ви частину себе вклали в таку справу, яка не помре, і значить ви безсмертні. Тобто вона ніби не зовсім ви, але щось від вас залишиться навіки. Дуже добре, і ми абсолютно погоджуємося з графом. Але де ж тут безсмертя особи? Ми завжди вірили і віримо в те, що ви відкриваєте як новину, – міг би сказати найбільш закоренілий атеїст. Так! – Ідея блага вічна. Врешті-решт восторжествує саме воно! Але ми відверто ставимо перед собою безрадісну істину: благо буде торжествувати тоді, коли від мого особистого

існування не залишиться й сліду, як немає сліду на поверхні води від батога, яким вдарили по ній, від кола, що розійшлося ... Ми це говоримо і вчимо людей – боротися за благо незважаючи на це, стояти за нього безкорисливо. А Л. Толстой вважає за краще говорити те ж іншими словами: «Ви помрете, а ваші справи залишаться», – говорить невіруючий; «Ви самі безсмертні, – говорить Толстой, – у ваших справах» [4].

Уся справа тут в словах, але слова такі хитрі й мудрі, що, говорять, один сектант, який читав Толстого, – був дуже здивований, коли з розмови з Толстим переконався в гіркій правді: замість свого одновірця він зустрів атеїста, який називає свій атеїзм вірою в бога. Ось що значить замість хліба давати камінь; під прапором нової віри, якої так прагне сучасна людина, – Толстой проводить старі філософські теорії, що належать не йому, але ним тільки підфарбовані.

Згадка В. Короленка про давню власну релігійну теорію саме в добу панування безбожництва, засвідчує з одного боку його недогматичне сприйняття ортодоксалізованих концептів матеріалізму, що вже тоді почав оформлюватись у жорстку авторитарну інтелектуальну структуру, а також, тією ж мірою, прагнення філософа до пошуку істини саме в царині духовно-ірраціонального обширу думки й чуття. В українській світоглядній традиції такий пошук має виразно бароковий вимір. З іншого погляду побіжна згадка В. Короленком про вибудову власного віроосмислення засвідчує й те як непросто було, людині XIX століття, людині навіть нерелігійного типу свідомості долати опір з боку однодумців. Опір саме новоспечених ревнителів матеріалізму як всеохоплюючої ідеології, що поступово виводилась у ранг сакралізованої, будучи при цьому насправді симулякром сакрального, його яскравою антитезою.

Поширення на території Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX століття марксистського філософського матеріалізму, який виходив з того, що матерія, природа, буття представляє об'єктивну реальність, яка існує поза і незалежно від свідомості, що матерія є первинною, оскільки вона є джерелом відчуттів, уявлень, свідомості, а свідомість є похідною, адже є відображенням

матерії, що мислення є продуктом матерії, яка досягла в своєму розвитку високого ступеня досконалості, підірвала підвалини релігійного життя країни. Поступовий відхід на другий план загальнолюдських та загальнонародних, духовних та моральних цінностей і заміна їх цінностями матеріальними, зокрема предметними, змусили В. Короленка шукати вихід, з ситуації, що склалася, який він вбачав у поверненні до духовно-релігійних ціннісних орієнтацій.

Релігійний пошук мислителя засвідчував трансцендентність його наріжних позицій, які найбільш яскраво виявились саме в добу випробувань 1917-1921 років. Не належачи до жодної з церков, у своєму мисленні він не був відчужений від сутнісно релігійних категорій, а лише виявляв стосовно них свою іншість, яка, взаємодіючи з ними, збагачувала, а не збіднювала вітчизняний вимір всесвітньої християнської віри. Прикметним є й те, що в імперському постпросвітництві навіть не радикальної пори, що нею була доба відносно ліберального самодержавного царювання Миколи II, така богошукацька теорія мислителя не знайшла ані найменшої симпатії або, принаймні, позитивного відгуку саме серед тих інтелектуальних верств, які декларували свій лібералізм, а отже й толерантність до філософського універсуму іншого [5, с. 37].

Міркуючи про проблематику, пов'язану із роллю і місцем християнсько-консервативної домінанти в житті української громади та цінності віри, В. Короленко занотовує: «Узагалі гоніння на віру дуже непопулярне. Результати зворотні: церкви заповнені, тих, хто сповідується, перед Великоднем небувало багато. У священників з'явилась ревність до гнаної ідеї» [3, с.181]. Консервативна християнська домінанта громадського духовного опору насильницькій атеїзації є очевидною, адже смисловим центром такого опору є ревність за вірою й бажання захистити гнану одвічну Церкву, яка прямо ототожнюється з одвічною сутністю українства як соціокультурного феномену.

Однак, зазначає П. Ямчук, попри всі випробування революційної доби українська громада зберегла дух християнсько-консервативного розуміння

самої сутності духовних законів буття. Це багатоаспектне, складне, але вельми знакове явище не могло не цікавити В. Короленка, який саме все життя присвятив вивченню та опису народної душі. Доба радикального постпросвітництва подала ще одну суттєву загадку українського характеру, якщо розглядати це явище як приналежне до постпросвітницької реальності, а не до барокової перспективи [5, с. 39].

Мова йде про консервативну доктрину оборони «забобонів», якими постпросвітницькі та й просвітницькі мислителі вважали християнську віру. В. Короленко завжди був далекий від того, щоб картати українську християнську громаду за «відсталість». Як мислитель він прагне пояснити, зрозуміти причини незнищенності такої віри: «Без сумніву, що співчуття до «гнаної віри», що пробуджується, є те саме почуття, яке колись надихало й наше покоління, тільки в іншому спрямуванні» [3, с. 182].

Дана думка є ключем розуміння ставлення групи гуманістичних мислителів до світоглядної системи християнства. Якщо сконцентрувати визначення, то виявиться, що ці мислителі опинилися у беззахисному становищі перед наступом агресивного радикально-безбожницького варіанту постпросвітництва. Опинилися саме тому, що від початку власне постпросвітництво трактували як спрямування до матеріального втілення духовного раю на Землі. Таке поривання, на думку П. Ямчука, ззовні нібито подібне до раннього християнства та констатованого В. Короленком у 1917-1921 роках українського громадського прагнення захистити православ'я як віру своїх предків, насправді від обох названих явищ суттєво відрізняється. Насамперед різниться своєю справжньою метою. У перших двох випадках нею є збереження духовної домінанти – віри в Бога, як шляху до порятунку людства, як шляху консервативного захисту індивідуальності від будь-якого виду не сакрального впливу, тому що такий вплив завжди неминуче тягне за собою розмаїття форм диктату та знеособлення. В. Короленко в іманентно бароковій традиції потрактував факт спрямування української громади-братства до захисту «гнаної віри», розуміючи, що якщо не в буттєвому, то у

вищому, духовному розумінні молоді, яка у добу радикального постпросвітництва стає на шлях оборони гнаної віри, пощастить набагато більше, ніж поколінню, до якого належав він сам, і яке було обмануте ілюзіями постпросвітницько-мамоністичних утопій. Молода людина, що оборонятиме духовне начало не буде знати ніде тих болісних сумнівів та розчарувань, що їх зазнали щирі й віддані адепти соціальних утопій, які слугуючи високим, але буденним цілям, були використані силами, далекими від моральної чистоти й ідеалів [5, с. 39–40].

А. Колодний, розглядаючи систему релігійних цінностей, виділяє такі їх групи. До вищої групи, – стверджує релігієзнавець, – належить Бог як абсолютна цінність. До другої групи відносяться «потойбічні цінності», а саме – Царство Боже, безсмертя душі, рай, які є для віруючих метою та ідеалом. До третьої групи належать цінності, які функціонують у земному житті для досягнення «Царства небесного», тобто релігійні обрядів, Церква та ін. До четвертої групи належать життєві цінності, цінності життя як такого [1, с.491].

Висновок: Виходячи з даної класифікації, зазначимо, що для В. Короленка найважливішою в системі християнських релігійних цінностей була перша група – віра в Бога як шлях до порятунку людства, як шлях консервативного захисту індивідуальності від будь-якого виду не сакрального впливу, адже лише справжня релігія виступає головним консолідуючим фактором у суспільстві, у той же час, як сам Володимир Галактіонович зазначає у статті «Декларація» В.С. Соловйова: До історії єврейського питання в російській пресі», яка у 1909 році не була пропущена до друку цензурою, посилене розпалювання національної і релігійної ворожнечі, настільки супротивної духу справжнього християнства, придушуючи почуття справедливості і людяності, в корені розбещує суспільство і може привести його до морального здичавіння, особливо при нині вже помітному занепаді гуманних почуттів і при слабкості юридичного начала в нашому житті [2].

Перспективи подальшого розвитку в даному напрямку полягають у розгляді автором у своїх роботах особливостей реінтерпретації В.Г. Короленком

ціннісних орієнтації в буддизмі та аналіз мислителем основних цінностей в мусульманстві – двох інших світових релігіях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Академічне релігієзнавство: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / [за наук. ред. А. М. Колодного]. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
2. Короленко В.Г. «Декларация» В.С. Соловьева: К истории еврейского вопроса в русской печати / Владимир Галактионович Короленко // Короленко В.Г. Собрание сочинений: В 5 т. – Л.: Художественная литература. Ленингр. отд-ние, 1989-1990.
Т.3: Рассказы, 1903-1915. Публицистика. Статьи. Воспоминания о писателях; сост. и подгот. текста Б. Аверин. – 1990. – 719 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до дж.: <http://www.vehi.net/soloviev/korolenko.html>
3. Короленко В.Г. Дневник. Письма. 1917–1921 / Владимир Галактионович Короленко. – М. : Советский писатель, 2001. – 544 с.
4. Короленко В. Г. Собрание починений : в 10–и т. / Владимир Галактионович Короленко – М. : Гослитиздат, 1953–1956.
Т.10 : Письма. 1879–1921. – 1956. – 717 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до дж.: http://az.lib.ru/k/korolenko_w_g/text_0890.shtml
5. Ямчук П. М. «Щоденник» Володимира Короленка й універсальна гуманітарна проблема осмислення філософсько-буттєвих реалій доби радикального постпросвіництва / П. М. Ямчук // Філософські обрії. Науково-теоретичний журнал Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України та Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Випуск 25. – К. – Полтава, 2011. – С.22–42.

«В.Г. Короленко о ценностных ориентациях в христианстве».

Я.Е. Блоха

В статье обосновано, что В.Г. Короленко, полемизируя с К. Марксом и его российскими последователями – В. Лениным, П. Струве, М. Туган-Барановским, признавал религию одной из основных общественных ценностных ориентаций, поскольку считал, что истинная религия является главным консолидирующим фактором в обществе, замечая, что разжигание национальной и религиозной вражды, столь противной духу подлинного христианства, подавляя чувства справедливости и человечности, в корне развращает общество и может привести его к нравственному одичанию, особенно при упадке гуманных чувств и слабости юридического начала в украинском обществе конца XIX – начала XX века.

Ключевые слова: религия, вера, ценность, ценностная ориентация.

«V.G. Korolenko about value orientation in Christianity».

Y.Y. Blokha

The article substantiates that V.G. Korolenko, in his controversy with K. Marx and Russian followers of the latter V. Lenin, P. Struve, M. Tugan-Baranovsky, declared religion one of major social values, as he believed that true religion was a crucial consolidating factor of the society. He noted that inciting ethnic and religious hatred, so opposite to the spirit of true Christianity, crushing sense of justice and humanity fundamentally corrupted the society and could lead to moral savagery, particularly on the decline of humane feelings and weaknesses of legal principles in Ukrainian society of the late XIX – early XX century.

Key words: religion, faith, value, value orientation.